

Големият бизнес – преследваното малцинство на Америка
Айн Ранд

Ако някаква малка група от хора винаги е смятана за виновна при всеки сблъсък с всяка друга група, без значение по какъв повод и при какви обстоятелства, това според вас преследване ли е? Ако тази група винаги трябва да заплаща за греховете, заблудите и неуспехите на всяка друга група, *това* според вас преследване ли е? Ако тази група е подложена на мълчаливо насилие, подчинава се на специални закони, които не важат за останалите, закони, които обвиняемите не могат да проумеят или да определят предварително, а обвинителят може да тълкува както му се иска – *това* преследване ли е? Ако тази група е наказвана не заради прегрешенията ѝ, а заради добродетелите ѝ, не заради некомпетентността ѝ, а заради способностите ѝ, не заради неуспехите ѝ, а заради постиженията ѝ, и колкото по-големи са тези постижения, толкова наказанието е по-голямо – *това* според вас преследване ли е?

Ако отговорът е “да”, задайте си въпроса каква чудовищна несправедливост опрощавате, подкрепяте или извършвате. Това е групата на американските бизнесмени.

В днешно време защитата на малцинствените права се възприема буквално от всички като морален принцип от висш порядък. Но принципът за забрана на дискриминацията се прилага от повечето “либерални” интелектуалци по един *дискриминиращ* начин. Той се прилага само към малцинствата на национална или религиозна основа. Той не се прилага към това неголямо експлоатирано, осъждано, лишено от защита малцинство на бизнесмените.

При това всяка отвратителна и груба проява на несправедливост спрямо национални и религиозни малцинства се извършва именно спрямо бизнесмените. Вземете например едно такова зло, каквото е осъждането на едни хора и оправдаването на други, без да бъдат изслушани в съда и независимо от фактите. Днешните “либерали” смятат бизнесмените за виновни във всеки конфликт с профсъюзите, независимо от фактите и причините които са го предизвикали, и се гордеят с това, че няма да пресекат стачен кордон “независимо дали са прави, или грешат”. Представете си също злината към хората да бъдат прилагани двойни стандарти и правата, дадени на едни, да бъдат отнемани на други. Днешните “либерали” уважават правото на работниците (тоест на мнозинството) на средства за препитание (заплатите им), но отричат правото на бизнесмените (тоест на малцинството) върху *техните* средства за препитание (печалбата им). Ако работниците се борят за по-високи заплати, това се приветства като “социална придобивка”. Ако бизнесмените се борят за по-големи печалби, това се заклеймява като “себична алчност”. Ако стандартът на живот на работниците е нисък,

“либералите” обвиняват за това бизнесмените, но ако бизнесмените се опитат да подобрят икономическата си ефективност, да навлязат в нови пазари и да увеличат финансовите приходи на своите предприятия, като по този начин правят възможни по-високите заплати и по-ниските цени, същите тези “либерали” ги обвиняват в комерсиалност. Ако няква фондация с нестопанска цел (тоест група, която не трябва да *печели* средствата, с които разполага) спонсорира телевизионно предаване, застъпващо определени възгледи, “либералите” наричат това “просвещаване”, “образование”, “изкуство” и “служба в името на обществото”; ако някой бизнесмен спонсорира телевизионно предаване и иска то да отрази неговата гледна точка, “либералите” надават вик, че това е “цензура”, “оказване натиск” и “диктаторско управление”. Ако три местни организации на Международното братство на шофьорите* спрат доставките на мляко в Ню Йорк за 15 дни от щаба на “либералите” няма да чуете възмущение или морална присъда; само си представете обаче какво ще се случи, ако *бизнесмените* спрат доставките на същото това мляко за един час, как набързо те ще бъдат пометени от законното линчуване или погром, познато като “антимонополно законодателство”.

Винаги, когато в една епоха, култура или общество се сблъскват с феномена на предразсъдъците, несправедливостта, гоненията и сляпата омраза, насочени към определена малцинствена група, потърсете шайката, която може да спечели нещо от това преследване, потърсете тези, които имат финансов интерес да унищожават жертвите си. Непременно ще стигнете до извода, че преследваното малцинство е превърнато в изкупителна жертва на определено движение, което не иска истинската същност на неговите намерения да излезе наяве. Всяко движение, което се стреми да пороби една държава, всеки реален или потенциален диктаторски режим се нуждае от някаква малцинствена група за изкупителна жертва, която да бъде обвинявана за проблемите на нацията и да бъде използвана като оправдание за собствения му апетит към прекомерна власт. В съветска Русия изкупителната жертва е буржоазията, в нацистка Германия са евреите, в Америка това са бизнесмените.

Америка още не е достигнала до състояние на диктатура. Но на път към нея вече много десетилетия бизнесмените са изкупителна жертва за *етатисти* от всякакъв характер: комунисти, фашисти, или привърженици на социалната държава. Чии грехове и злини изплащат бизнесмените? Греховете и злините на бюрократите.

Пагубната интелектуална сделка, наложена ни от теоретиците на етизма, е приравняването на икономическата с политическата власт. Това си личи от такива изтъркани фрази като: “Гладният не е свободен” или “За работника няма значение на кого ще служи: на чиновника,

---

* Международен съюз на превозвачите. - Б. пр.

бюрократа или на бизнесмена”. Повечето хора приемат тези двусмислици, макар да знаят, че и най-бедният работник в Америка е по-свободен и по-защитен от най-богатия комисар в съветска Русия. Кой е основният съществен и решаващ принцип, по който свободата се отличава от робството? Това е принципът на свободното действие в противовес на физическото насилие и принуда.

Разликата между политическата власт и всякакъв друг вид “обществена” власт, между правителството и всяка неправителствена организация е фактът, че *единствено правителството по закон притежава монопола върху използването на физическа сила*. Тази разлика е толкова важна и толкова рядко осъзнавана днес, че аз настойчиво ви моля да я имате пред вид. Нека да повтора, *правителството по закон притежава монопола върху използването на физическа сила*.

Нито един човек, нито една отделно взета група от хора, нито една неправителствена организация няма законното право да използва по собствена инициатива физическа сила срещу други хора или групи от хора или да ги принуждава да действат в разрез със своята свободна воля. Само правителството има тази власт. Правителствените действия по своята същност са *принудителни* действия. Същността на политическата власт е властта да изискваш подчинение под заплаха от физическо насилие – опасност от изземване на имуществото, лишаване от свобода или смърт.

Такива мъгляви метафори, сантиментални картини, неясни образи и двусмислици, като “Гладният не е свободен”, не променят факта, че *единствено* политическата власт е властта на физическа принуда, и че свободата в политически контекст има само едно измерение: *липсата на физическо насилие*.

Единствената функция, присъща на правителството на една свободна държава, е да защитава правата на индивида, тоест да защитава отделния човек от физическо насилие. Правителство няма право да бъде *инициатор* за използването на физическа сила поради факта, че отделният човек няма това право и следователно не може да го делегира на която и да е било институция. Но всеки човек има право на самозащита и *точно това* свое право той делегира на правителството, за да може то да бъде упражнено по един правилен законен начин. Едно почтено управление има правото да използва физическо насилие *само* като наказателна мярка и *само* срещу този, който го е предизвикал. Правилните функции на едно управление изпълняват полицията, която защитава хората от престъпниците, армията, която защитава хората от чужди нашествия, и съдилищата, които защитават собствеността на хората, предотвратяват неспазването на договори вследствие на насилие или измама, и разрешават споровете между хората в съответствие с обективно формулирани закони.

Това са основните политически принципи, върху които се гради конституцията на Съединените американски щати. Основните, но не и

единствените. В конституцията има противоречия, които позволяват на етатистите да намерят пролука, да увеличат пукнатината и постепенно да разбият структурата.

Етатистът, привърженикът на държавната намеса, е човек, който смята, че някои хора имат право да насилват, принуждават, поробват, грабят и убиват други хора. За да може това негово убеждение да бъде осъществено на практика, то трябва да бъде въведено от политическата доктрина, която проповядва, че правителството, т.е. държавата има право *първа* да използва физическа сила срещу своите граждани. Колко често, срещу кого и до каква степен, това е без значение. Основният принцип и крайните резултати на всички доктрини, основаващи се на държавен контрол са едни и същи: диктатура и разрушение. Останалото е само въпрос на време.

Нека сега да разгледаме въпроса за икономическата власт.

Какво представлява икономическата власт? Това е властта да се произвежда и да се търгува с произведената продукция. В свободната икономика, в която никой човек или група от хора няма право да използва физическо насилие срещу когото и да било, икономическата власт може да се постигне само чрез *доброволни* средства: чрез свободен избор или съгласие между всички участници в процеса на производство и търговия. В системата на свободния пазар всички цени, заплати, печалби се определят не от случайното хрумване на богатите или на бедните, не от нечия "алчност" или от нечия нужда, а само от закона за търсенето и предлагането. Механизмът на свободния пазар отразява и обобщава икономическия избор и решения на всеки от участниците. Хората търгуват със своите стоки и услуги по взаимно съгласие, с взаимна изгода, водейки се от собствената си независима, неповлияна от никого преценка. Човек може да забогатее само ако е в състояние да предложи нещо *по-стойностно*, по-добри продукти или услуги на по ниска цена в сравнение с останалите.

На свободния пазар богатството се създава с помощта на свободни общи "демократични" избори, чрез продажбите или покупките на всеки един участник в икономическия живот на страната. Всеки път, когато купувате един продукт за сметка на друг, вие гласувате за успеха на някой производител. При този вид гласуване всеки човек гласува само за нещата, които е в състояние да прецени: за собствените си предпочитания, интереси и нужди. Никой няма право да взема решения от името на останалите или да подменя тяхното решение със своето. Никой няма право да се самопровъзгласява за "изразител на общественото мнение", да оставя обществото без право на глас и да го лишава от избирателни права.

А сега нека да определим разликата между икономическата и политическата власт. Икономическата власт се упражнява с *положителни* средства, като предлага на хората възнаграждение, стимул, заплащане,

полза. Политическата власт се упражнява с *отрицателни* средства: заплаха от наказание, нараняване, лишаване от свобода, разорение. Средствата на бизнесмена са *ползите*, средството на бюрократа е *страхът*.

Индустриалният напредък на Америка в този кратък период от век и половина придобива легендарен характер: той няма еквивалент никъде по света в никой исторически период. Американските бизнесмени като класа демонстрират най-великия предприемачески гений и най-невероятните постижения, документираны в икономическата история на човечеството. Какво получават те като награда от нашата култура и нейните интелектуалци? Позицията на едно мразено, преследвано малцинство. Позицията на изкупителна жертва за злините на бюрократите.

Системата на чистия нерегулиран капитализъм, на *laissez-faire*, не е съществувала никъде. В действителност съществуват само така наречените смесени икономики, което означава смес от различни степени на свобода и контрол, свободен избор и държавна принуда, капитализъм и държавна намеса. Америка е най-свободната страна на земята, но в икономиката ѝ от самото начало има елементи на държавна намеса. Тези елементи се увеличават под влиянието на интелектуалците ѝ, които са предимно привърженици на философията на естатизма. Интелектуалците, тези които направляват, тълкуват и оценяват обществените събития, са изкушени от възможността да завладеят политическата власт, отстъпена им от останалите социални групи и да установят своя собствена версия на едно “справедливо“ общество “с дулото на пистолета”, т.е. с помощта на узаконена физическа принуда. Те набеждават свободните бизнесмени, че са водени от “себична алчност”, а бюрократите величават като “служители на обществото“. В оценката си за социалните проблеми те продължават да заклеймяват “икономическата власт“ и да оправдават политическата власт, като по този начин прехвърлят тежестта на вината от политиците към бизнесмените.

Всички злини, злоупотреби и злодеяния, обикновено приписвани на бизнесмените и на капитализма, не са причинени от нерегулираната икономика или от свободния пазар, а от държавната намеса. Гигантите на американската индустрия, като Джеймс Джеръм Хил, комодор Вандербилт, Андрю Карнеги или Дж. П. Морган, сами постигат всичко, като спечелват богатството си благодарение на собствените си способности, на свободната търговия на свободния пазар. Но съществуват и друг вид бизнесмени, резултат на смесената икономика, хора с политическа подкрепа, които натрупват богатството си с помощта на специални привилегии, дадени им от правителството, такива като Голямата четворка на Централната тихоокеанска железница. Точно политическата власт, подкрепяща тяхната дейност, властта на изкуствени, незаслужени, икономически неоправдани привилегии, е причината за дезорганизацията в икономиката на страната, за трудностите, депресиите и

обществените протести. Но вината пада именно върху свободния пазар и свободните бизнесмени. Всяко пагубно последствие от държавния контрол се използва като оправдание за увеличаване на контрола и на държавната власт в икономиката.

Ако трябва да посоча коя е датата, бележеща повратната точка по пътя към окончателното разрушаване на американската индустрия, и кой е най-неуспешният законодателен акт, бих посочила 1890 година и Закона на Шърман, с който започва това странно, ирационално, вредно развитие на един непримено, невъзможен за спазване, надвишаващ компетенциите на съда абсурд, познат като антимонополно законодателство.

Според антимонополните закони човек става престъпник от момента, в който започва някакъв бизнес, без значение какъв. А дори да спазва някои от тези закони, той става обект на съдебно преследване по ред други. Например ако продава на цени, които някои бюрократи смятат за прекалено високи, той може да бъде съден за това, че е монополист, или по-скоро за “намерение да монополизира” производството. Ако продава на цени, по-ниски от тези на неговите конкуренти, може да бъде преследван за нелоялна конкуренция или “ограничаване на конкуренцията”, а ако продава на същите цени като конкурентите, може да бъде съден за “съгласувана практика” или “тайни споразумения”.

Препоръчвам на вашето внимание една чудесна книга наречена “Антимонополното законодателство в САЩ” от А. Д. Нийл¹. Това е едно научно, безпристрастно, обективно изследване. Авторът му, британски държавен служител, не е защитник на свободното предприемачество; всъщност вероятно може да бъде определен като “либерал”. Но той не бърка фактите с интерпретацията, а стриктно ги разделя. И фактите които представя, са като разказ на ужасите.

Господин Нийл отбелязва, че забраната за “ограничаване на конкуренцията” е същината на антимонополното законодателство – а не е възможно да се определи какво точно представлява “ограничаване на конкуренцията”. По този начин никой не може да каже какво точно е забранено или разрешено от закона. Тълкуването на тези закони е оставено изцяло на съдиите. Бизнесменът или неговият адвокат трябва да се запознаят открай до край с така нареченото “прецедентно право”, с цялата документация, свързана със съдебни казуси, прецеденти и решения, за да могат да получат поне най-обща представа за настоящото тълкуване на тези закони; освен това тези прецеденти могат да бъдат отменени и решенията да бъдат ревизирани на другия ден, другата седмица или догодина. “Съдилищата в Съединените щати от 1890 г. се занимават с това

---

¹ A. D. S. Neale, *The Antitrust Laws of the United States of America: A Study of Competition Enforced by Law*, Cambridge, England & Cambridge University Press, 1960.

да решават какво предписва този закон във всеки отделен случай. Не съществува обща дефиниция, която да разкрие значението на този законодателен акт.”²

Това означава че бизнесменът няма как да знае предварително дали действията, които предприема, са законни, или не, дали е виновен или невинен. Това означава, че бизнесменът трябва да живее със заплахата за внезапна, непредсказуема катастрофа, поемайки риска да загуби всичко, което притежава, или да бъде вкаран в затвора, а кариерата му, репутацията му, собствеността му, състоянието му, постиженията на целия му живот да бъдат оставени на милостта на някой млад бюрократ, който, по каквато и да е причина, обществена или лична, може да реши да го съди.

Законодателството с обратна сила (или *ex post facto*), тоест законодателство, което наказва човек за действия, които по закон не са били престъпление в момента, в който ги е извършил, е отречено и е в противоречие с цялата традиция на англо-саксонската юриспруденция. Това е форма на преследване, практикувано само от диктаторски режими, и забранено от всяка цивилизована правна система. То е изрично забранено в конституцията на Съединените щати. То не би трябвало да съществува в Съединените щати и не се прилага към никого – освен към бизнесмените. Съдебно дело, при което човек не може да знае преди да е осъден, дали действията, които е предприел в миналото, са били законни, или не, е със сигурност случай на закон с обратна сила.

Препоръчвам ви да прочетете една блестяща книжка от Харолд Флеминг, наречена “Десет хиляди заповеди”³. Тя е написана за непрофесионалисти на ясен, достъпен и логичен език, и представя с множество подробни, подкрепени с факти доказателства, такава картина за антимонополното законодателство, за която определението “кошмар“ е твърде безобидно.

“Един от рисковете – пише Флеминг, които мениджърите по продажби трябва да знаят и да имат предвид, е че определена политика, прилагана днес в съответствие с най-добрата юридическа практика, може догодина да бъде определена за незаконна. В този смисъл престъплението и наказанието могат да бъдат с обратна сила... Друг вид риск са исковете за тройно обезщетение* , които също могат да бъдат с обратна сила. Фирмите, които въпреки най-добрите си намерения, влязат в конфликт със закона в някои от горе изброените точки, са застрашени от исковете за

---

² Пак там, стр. 13.

³ *Ten Thousand Commandments A Story of the Antitrust Laws*, New York: Prentice-Hall, 1951.

* Едно от възможните наказания за нарушаване на антимонополните закони е изплащане в трикратен размер на понесените от ищеца щети. - Б. пр.

тройно обезщетение съгласно антимонополното законодателство, въпреки че тяхното престъпление е следствие на поведение, което по времето на извършването му се е смятало за съвършено законно и етично, но според последвалото ново тълкуване на закона е обявено за незаконно.⁴

Какво казват бизнесмените за това? В речта си, озаглавена “Виновен преди процеса“ (18 май 1950 г.), Бенджамин Ф. Феърлес, тогава президент на “Юнайтед Стийл Корпорейшън” казва:

Господа, не е нужно да ви казвам, че ако продължаваме с този вид правна система и я прилагаме срещу всичките нарушители, почти всеки бизнес в Америка, голям или малък, ще трябва да бъде ръководен от “Атланта”, “Синг Синг”, “Левънуърт” или “Алкатраз”^{*}.

Правораздаването, прилагано към същинските престъпници, превъзхожда значително правораздаването, прилагано към бизнесмените. Правата на престъпниците са защитени от обективни закони, обективни процедури, обективни правила, базирани на доказателствата. Престъпникът се смята за невинен до доказване на противното. Само бизнесмените, производителите, доставчиците, поддръжниците, атлантите, които носят на плещите си цялата икономика, се смятат за виновни иманентно и трябва да доказват невинността си без ясно определени критерии за невинност или доказателства. Те са оставени на произвола, на капризите, благосклонността или злонамереността на всеки търсец изява политик, всеки интригантстващ етатист, всеки завистлив некадърник, който е имал възможността да се добере до чиновническо място, и който има желание да направи нещо срещу монополите.

По-добрите или по-достойните представители на държавата многократно протестират срещу субективната същност на антимонополните закони. В същата реч Феърлес цитира изказване на Лоуъл Мансън, който по това време е член на Федералната комисия по търговията:

Американският бизнес е тормозен, изсмукван и дори изнудван от една абсурдна, изкривена до неузнаваемост система от закони, повечето от които са неразбираеми, неприложими и несправедливи. Съществува такава лавина от закони, регулиращи вътрешната търговия, че правителството наистина може да издигне обвинения срещу всеки бизнес, който реши да преследва. Според мен тази система е престъпление.

---

⁴ Пак там, стр. 16-17.

^{*} Известни по онова време американски затвори. - Б. пр.

По-нататък Феърлес цитира един коментар, написан от съдията във Върховния съд Джаксън по времето, когато той оглавява антимонополния отдел на министерството на правосъдието:

За един юрист е невъзможно да определи кое бизнес действие ще бъде обявено за законно от съдилищата. Тази ситуация поставя в неудобно положение бизнесмените, които искат да спазват закона, и представителите на правителството, които искат да го прилагат.

Това неудобство обаче не се споделя от всички представители на правителството. В книгата си Флеминг цитира следното изказване на Еманюъл Селър, председател на правната комисия към Камарата на представителите на симпозиум на Сдружението на адвокатите в щата Ню Йорк през януари 1950 г.:

Искам ясно да заявя, че бих се противопоставил яростно на всяко антимонополно законодателство, което се опитва да изброява поотделно нарушенията, издавайки закони “на парче”, вместо да се основава на общи принципи. Законът трябва да остане променлив, отчитайки динамиката на обществото.⁵

А аз искам ясно да заявя, че изразът “променливо законодателство” е евфемизъм за “произволна власт”, че „променливостта“ е основна характеристика на законодателството във всички диктаторски режими, и че този вид “динамично общество”, чийто закони за толкова променливи, че докарват държавата до ръба на пропастта, може да се види в нацистка Германия и в съветска Русия.

Трагичната ирония в цялата тази проблематика е, че антимонополните закони се създават и се подкрепят до ден днешен от така наречените “консерватори”, от тези които се смятат за подръжници на свободното предприемачество. Това е мрачно доказателство за факта, че капитализмът никога не е имал истински идеологически защитници, и показва до каква степен неговите уж най-големи привърженици са лишени от всякакви политически принципи, всякакво познание по икономика, и всякакво разбиране за природата на политическата власт. В идеята, че *свободната* конкуренция може да бъде *наложена* със закон, се съдържа нелепо вътрешно противоречие. Това означава да принудиш хората да са свободни, насочвайки към тях дулото на пистолет. Това означава да защитаваш свободата на хората с помощта на произволните правила, установени от неподлежащи на никакъв контрол бюрократични постановления.

---

⁵ Пак там, стр. 22.

Кои са историческите причини, довели до приемането на Закона на Шърман? Ето едни цитат от книгата на Нийл:⁶

Движението за приемането на първите закони става все по-силно през седемдесетте и осемдесетте години на деветнадести век... След Гражданската война железниците с техните привилегии, концесии и субсидии, се превръщат в най-големите обекти на подозрение и враждебност. Появяват се много организации с войнстващи имена, като Национална антимонополна лига за евтини железопътни превози.⁷

Ако искате да разберете истинската американска трагедия, съпоставете идеологическата мотивация за приемането на антимонополните закони с техните същински резултати. Ето един цитат от книгата на Нийл:

Изглежда вероятно, че недоверието на американците към всякакъв вид неконтролируема власт е много по-дълбоко вкоренен и постоянен мотив за подкрепа на антимонополната политика от всяко икономическо схващане и всяко радикално политическо течение. Това недоверие може да се види в много сфери на американския живот... То се изразява в теориите за “контрола и равновесието” и в разделението на властите. В Съединените американски щати фактът, че някой има власт над действията и съдбите на останалите, понякога се възприема като неизбежен, но никога като задоволителен. Винаги е съществувала надеждата, че всеки носител на властта, независимо от това дали *икономическа*, или *политическа* ще стане обект на контрол от другите власти... [к. м. - Айн Ранд].

В добавка към този основен мотив за съществуването на антимонополните закони е фактът, че се разчита повече на правния процес и юридическите мерки, отколкото на административната регулация. Известното предписание в Хартата за правата на Масачусетс, че “трябва да има управление на закона, а не на хората” е любим американски цитат, много съществен за разбирането на антимонополното право. Без този фактор е невъзможно да се обясни степента на приемане на антимонополното законодателство, толкова изненадваща за всички извън Съединените щати, от заинтересованите страни, особено от “големия бизнес”, които толкова често толкова болезнено попадат под неговите удари.⁸

---

⁶ Нийл, стр. 23.

⁷ Пак там стр 23.

⁸ Пак там, стр. 422-433.

Това е трагедията, на която са обречени човешките намерения, когато не са подплатени с ясно дефинирана философска теория, която да ръководи практическото им приложение. Първото свободно общество в историята на човечеството разрушава свободата си в името на запазването на свободата. Неумението да се прави разлика между *политическа* и *икономическа* власт позволява на хората да предположат, че принудата осигурява подходящото “равновесие” спрямо производството, и че това са дейности от един и същ порядък, че те могат да се “контролират” взаимно, че властта на бизнесмена и властта на бюрократа са взаимозаменими конкуренти за една и съща социална функция. В стремежа си към “управление на закона, а не на хората” привържениците на антимонополните мерки предават цялата американска икономика в ръцете на едно “управление на хората”, по-произволно, отколкото всеки един диктатор би могъл да мечтае.

При липсата на всякакъв рационален критерий за преценка, хората се опитват да съдят за изключително сложните механизми на свободния пазар с изкуствени стандарти като “големина”. И до ден днешен “големият бизнес”, “голямото правителство”, “голямата работна сила” се обявяват за опасни за обществото, без значение от естеството, източника или функцията на “големината”, като че ли размерът сам по себе си е нещо лошо. По тази логика “голям” гений като Едисън, или “голям” главорез като Сталин са злодеи от една и съща величина. Единият донася на света безценни открития, а другият безбройни убийства, но и двамата го правят в големи размери. Съмнявам се, че на някой ще му хрумне да сложи знак на равенство, между тях двамата, но *точно това* е разликата между големия бизнес и голямото правителство. Единственият начин, по който държавата може да се разраства, е физическата сила; единственият начин, по който бизнесът може да се разраства в условията на свободния пазар, са производствените постижения.

Единственото изискване за съществуването на свободната конкуренция е неограничавано, неспъвано от нищо действие на механизма на свободния пазар. Единственото, което правителството може да направи, за да защити свободната конкуренция е “*Laissez faire!*”, което в свободен превод означава: “Долу ръцете!”. Но антимонополните закони създават съвсем противоположни условия и постигат съвсем противоположни резултати от тези, за които са създадени.

Конкуренцията няма как бъде уредена със закон; няма критерий, по който някой може да определи кой с кого да се конкурира, колко конкуренти трябва да има в една и съща област, каква трябва да е относителната им сила и техните така наречени “съответни пазари”, на какви цени те би трябвало да продават, кои методи за конкуренция са “честни” и кои “нечестни”. На нито един от тези въпроси не може да бъде

даден отговор, защото *точно това* са въпросите, на които само механизмът на свободния пазар може да отговори.

Без принципи, стандарти и критерии, които да го ръководят, антимонополното прецедентно право свидетелства за седемдесет години софистика, казуистика и педантизъм, толкова абсурден и толкова лишен от допир с реалността, колкото споровете на средновековните схоластици. С една единствена разлика: схоластиците имат по-добри причини, да търсят отговори на въпросите, които си задават, и от изхода на дебатите им не зависят живота или съдбата на конкретни хора.

Нека да ви дам няколко примера за съдебни процеси, свързани с антимонополното законодателство. В съдебния процес “Асошиейтед прес срещу Съединените щати” от 1945 г. агенцията е призната за виновна, защото разпоредбите ѝ са много рестриктивни по отношение на членството и затрудняват новопоявили се на пазара вестници да станат нейни членове. Ще цитирам откъс от книгата на Нийл:

В защита на агенцията беше казано, че има и други новинарски агенции, от които вестниците могат да черпят информация... Съдът постанови, че... Асошиейтед прес е създадена, за да осигури конкурентно предимство на членовете по отношение на тези, които не членуват, и като такава ограничава конкуренцията, въпреки че тези които не членуват не са напълно предпазени от конкуренцията. [Услугата на Асошиейтед прес е сметната за толкова важно помощно средство, че] запазвайки го само за себе си, членовете на асоциацията създават истинско затруднение на *потенциалните конкуренти*... Не е извинение, че членовете са създали това помощно средство... за себе си, новодошлите трябва да имат възможност да го ползват при разумни условия, *освен ако не е по-реално да се конкурират без него*⁹. [к. м. - Айн Ранд]

Чий *права* се нарушават? И чия прищявка е задоволена със силата на закона? Кое прави от някого “потенциален конкурент”? Ако аз реша утре да се конкурирам с “Дженерал Моторс”, каква част от своето оборудване би трябвало да споделят с мен, за да е “реално” да се конкурирам с тях?

В процеса “Милграм” срещу “Лоуис” от 1951 г. отказът на няколко големи разпространители на филми да дадат право на едно автокино да излъчва премиерни филми е изтълкуван като доказателство за съгласувана практика. Всеки от тези разпространители очевидно има законни причини за своя отказ; защитата привежда доводи в полза на това, че всеки е взел решението си, без да знае за решението на останалите. Но съдът постановява, че “преднамерено сходните бизнес практики” са достатъчно доказателство за забранено споразумение и че “по-нататъшна проверка

---

⁹ Пак там, стр. 70-71.

какво действително са се договорили помежду си обвиняемите не е необходима”. Апелативният съд потвърждава това решение, постановявайки, че поради наличието на паралелни действия доказателствената тежест трябва да се прехвърли върху обвиняемите, които трябва да дадат “задоволително обяснение” за създалото се впечатление за съвместни действия, нещо, което те, разбира се, не успяват да направят.

Помислете за момент какви последствия има *този* процес. Ако трима бизнесмени независимо един от друг достигнат до абсолютно очевидно бизнес решение, нима те трябва да докажат, че *не са* се договорили? Или ако двама бизнесмени забележат една разумна бизнес политика, въведена от трети, трябва ли да се откажат от въвеждането ѝ под страх от наказание за съгласувана практика? И ако все пак направят нововъведенията, трябва ли първият въвел я да бъде завлечен в съда в осъден за сключване на забранено споразумение поради действията на двама души, за които никога не е чувал? И какво “задоволително обяснение” трябва да даде за вменената му вина, за да докаже, че е невинен?

В случая с патентите антимонополните закони на пръв поглед уважават правото на собственика на патента - поне дотогава, докато той е единственият, който го използва, без да го споделя с никой друг. Но ако реши да не влиза в патентна война със свой конкурент, който притежава патенти от същата категория, ако двамата решат да не действат по “законите на джунглата”, за което толкова често са обвинявани, ако те решат да обединят патентите си и да дадат лицензии на няколко избрани от тях производители, тогава капанът на антимонополното право щраква. Наказанията в случай на обединяване на патентите включват задължително предоставяне на лицензии за ползването на тези патенти на всички останали или пълно отнемане на патентите.

Ето един цитат от книгата на Нийл:

Принудителното лицензиране на патентите, дори на валидни патенти, законно придобити чрез изследователските усилия на служителите на компанията, се разглежда не като наказание, а като средство, чрез което нови компании могат да излязат на пазара... В съдебният процес на “Импириъл Кемикъл Индъстрис” и “Дюпон” от 1952 г. например съдия Райън... нарежда принудителното предоставяне на лицензии за техните съществуващи патенти в областите, в които имат рестриктивни съглашения, което се отнася също и за патентите за усъвършенствания, но без да включва новите патенти в тази област. В този случай е наложена и една допълнителна мярка, която става практика през следващите години. Както “Импириъл Кемикъл Инддъстрис” така и “Дюпон” са задължени срещу разумно заплащане да предоставят на

кандидатите технически упътвания, които обясняват подробно как да бъдат използвани тези патенти.¹⁰

И това ако не са наказателни мерки!

Чий интелект, способности, достижения и права, са пожертвани в този случай, и за чии незаслужени печалби?

Най-шокиращото съдебно решение в тази мрачна поредица от преди 1961 г. е взето, както почти може да се очаква, от един виден “консерватор” – съдия Лърнед Хенд. Жертвата е Американската алуминиева компания. Процесът е “Съединените щати срещу Американската алуминиева компания” от 1945 г.

Съгласно антимонополното законодателство монополът като такъв не е незаконен. Незаконно е “намерението да се монополизира“. За да признае Американската алуминиева компания за виновна, съдия Лърнед Хенд трябва да намери доказателство, че компанията е предприела агресивни действия да не допусне конкурентите си на пазара. Ето какво доказателство намира и как обоснова присъдата си, която блокира енергията на един от най-големите американски индустриални концерни. Цитирам мнението на съдия Хенд:

Не е било неизбежно тя [Американската алуминиева компания] винаги да изпреварва увеличаването на търсенето на желязо и да е готова да го задоволи. Никой не я е принуждавал да удвоява отново и отново капацитетите си, преди останалите да влязат на пазара. Компанията твърди, че никога не е пречела на конкурентите си, но ние не може да си представим по-ефективна пречка от това, тя постоянно да използва всяка нова възможност, която ѝ се предлага, и да посреща всеки новодошъл на пазара с вече готови нови мощности, включени в една голяма организация, имайки предимствата на опита си, търговските си връзки и висококвалифицирания си персонал.¹¹

Тук значението и целта на антимонополното право натрапчиво и категорично излиза наяве. Единственото значение и цел, които тези закони *могат* да имат, независимо дали създателите им наистина са имали такова намерение, е да наказват способните за това, че са способни, да накажат успешите за това, че са успели, и да жертват предприемаческия гений заради желанията на завистливата посредственост.

Ако този принцип се прилага към всяка продуктивна дейност, ако на един способен човек му се забранява да се “възползва от всяка нова възможност” от страх да не обезкуражи някои страхливец или глупак,

---

¹⁰ Пак там стр. 410.

¹¹ Пак там, стр 114.

който би пожелал да се конкурира с него, това би означавало, че никой от нас не би имал смелостта да напредва, да расте и да става по-добър в която и да било професия, защото всяка форма на личен напредък, независимо дали става дума за най-бързия машинописец, за художника, нарисувал най-хубавото платно, или за лекаря с най-голям брой излекувани пациенти, може да обезкуражи начинаещите, които още не са започнали, но смятат да се съревновават с най-добрите.

Като дребен, но многозначителен нюанс ще цитирам бележката под линия на Нийл по повод делото срещу Американската алуминиева компания:

Интересно е да се отбележи, че основната причина, поради която пишещите по икономически въпроси осъдиха алуминиевия монопол, е именно фактът, че Алуминиевата компания последователно не успява да използва възможностите за експанзия и така подценява търсенето на метала, за който в Съединените щати така силно не достигат производствени капацитети в началото и на двете световни войни.¹²

А сега бих искала да имате предвид природата, същността и историята на антимонополните закони, защото ще разкажа за абсолютната ѝ връхна точка, след която всичко останало от тази противна история изглежда дреболия – делото срещу “Дженеръл Електрик” от 1961 г.

Списъкът на обвиняемите е сякаш списък на първенците-производители в отрасъла за електрическо оборудване: “Дженеръл Електрик”, “Уестингхаус”, “Алис-Чалмърс” и още двадесет и шест други по-малки фирми. Тяхното престъпление се състои в това, че са осигурили на всички вас ненадминатите предимства и удобства на века на електричеството – от тостери до електроцентрали. Те са наказани за това престъпление, защото няма как да осигурят всичко това, без да фалират, ако не нарушат антимонополните закони. Обвинението срещу тях е, че са влезли в тайни съглашения, за да фиксират цените на продуктите си и да манипулират офертите. Но без тези съглашения по-големите компании биха могли да понижат цените дотолкова, че по-малките да не могат да се конкурират с тях, и биха банкрутирали, като веднага след това по-големите компании щяха да бъдат преследвани по същите тези антимонополни закони, заради “намерение да монополизират”.

Цитирам статията на Ричард Остин Смит със заглавие “Невероятната електрическа конспирация“, публикувана в сп. “Форчън” (април-май 1961 г.): “Ако “Дженеръл Електрик” би се опитала да завладее 50% от пазара, дори силни компании като “Ай Ти И Сърkit Брейкър” щяха да бъдат смъртно ранени.” Същата статия показва, че споразуменията за цените не

---

¹² Пак там.

са в полза на “Дженеръл Електрик”, че те са неизгодни за компанията, че “Дженеръл Електрик” всъщност е “дойната крава”, че ръководството на фирмата знае това и иска да излезе от “тайните споразумения”, но няма избор (заради антимонополните и други правителствени регулации).

Най-доброто доказателство за това, че антимонополните закони са основният фактор, предизвикал “заговора” сред електрическата индустрия, може да се намери в последствията от това дело по въпроса за споразуменията без признаване на вина. Когато “Дженеръл Електрик” обявява, че отсега нататък ще продава на възможно най-ниските цени, именно по-малките компании и държавата в лицето на Антимонополната агенция се възпротивяват.

Смит споменава в статията си и факта, че срещите на “заговорниците” започват в резултат от появата на Комисия за администрация на цените¹³. По време на войната цените на електрическите уреди се фиксират от правителството и затова ръководителите на електрическата индустрия се събират, за да обсъдят обща политика. Те продължават да го правят и след разпускането на комисията.

Как е възможно политиката на фиксиране на цените да е престъпление, когато се прилага от бизнесмените, и да е обществено благо, когато се прилага от правителството? В мирно време има много отрасли, като например транспортния, чийто цени се определят от правителството. Ако фиксирането на цените е вредно за конкуренцията, за индустрията, за производството, за потребителите, за цялата икономика, за “обществения интерес”, както смятат защитниците на антимонополното право, как е възможно същата тази вредна политика да стане полезна в ръцете на правителството? Тъй като няма разумен отговор на този въпрос, предлагам да се усъмните в икономическите познания, целта и мотивите на поддръжниците на антимонополното право.

Електрическите компании не предлагат никаква защита срещу обвиненията в “заговор”. Те пледират за “*nolo contendere*”, което на латински означава буквално “не искам да споря”. Правят го, защото антимонополните закони поставят такива подводни камъни пред всеки опит за защита, че тя става практически невъзможна. Тези закони са направени така, че всеки клиент, който твърди, че е пострадал, може да осъди компанията да му плати “тройно обезщетение”. В дело от такъв голям мащаб, както в случая с електрическата индустрия, такъв род “искове за тройно обезщетение” могат направо да изпратят в небитието всички обвиняеми компании.

---

¹³ Тази комисия е основана от в рамките на Министерството на извънредното положение през 1941 г. с цел да се контролират цените на основните стоки и услуги.

Когато е заплашен от такава надвиснала опасност, кой би могъл или би се наел да се защитава в съда при липсата на обективни закони, обективни стандарти за наказателна или оправдателна присъда, и невъзможност обективно да се преценят вариантите за изхода на делото?

Опитайте се да си представите каква огромна вълна от обществен протест би се надигнала, ако някаква друга група от хора, някаква друга малцинствена група стане обект на съдебен процес, при който защитата би била невъзможна, или в които законите предписват, че колкото по-сериозно е обвинението, толкова по-опасно е да се защитаваш. Със сигурност точно обратното е в сила за истинските престъпници: колкото е по-сериозно престъплението, толкова по-големи са предпазните мерки и средства, които законът предписва, за да може обвиняемият да извлече полза от всяко съмнение в неговата вина. Само бизнесмените трябва да идват в съда с вързани ръце и запушена уста.

Какво даде повод на правителството да започне разследването на електрическата индустрия? В статията си Смит казва, че разследването започва поради оплаквания от “Тенеси Вали Оторити”^{*} и по *настояване* на сенатор Кифовър. Това става през 1959 г., когато на власт е републиканската администрация на Айзенхауер. Ето какво пише в “Тайм” на 17 февруари 1961 г.:

Много често правителството среща значителни затруднения да намери доказателства в антимонополни съдебни дела, но този път то направи значителен пробив. През октомври 1959 г. четирима бизнесмени от Охайо са осъдени на затвор, след като пледират “*nolo contendere*” в антимонополно дело. (Един от тях се самоубива на път за затвора.) Тази новина смразява производителите на електрическо оборудване, които са обект на разследване, и някои от тях се съгласяват да свидетелстват срещу свои колеги в замяна на обещание за имунитет. С доказателствата, събрани с тяхна помощ (повечето от тези хора още работят в компаниите си), правителството успява да заведе това дело.

Не гангстери, рекетъори или наркодилъри са описани в статията в такива краски, а *бизнесмени*, най-продуктивните, най-изобретателните и компетентните членове на обществото. Явно сега в новата си фаза антимонополното право вероятно има за цел да трансформира бизнеса в един подземен свят на доносници, провокатори, специални съглашения и всичко останало, напомнящо атмосферата на “Недосегаемите”.

Седмина директори на фирми от отрасъла са осъдени на затвор. Никога няма да разберем какво се е случило зад кулисите по време на това дело, или на преговорите между компаниите и правителството. Точно *тези*

---

* Американска държавна електрическа компания. - Б. пр.

седмина души ли носят отговорност за така наречения “заговор”? Ако са виновни, по-виновни ли са от останалите? Кой ги издава и защо? Набеждава ли ги някой, или са подведени от двойна игра? В името на чии намерения, амбиции и цели са пожертвани? Ние не знаем това. При ситуацията, създадена от антимонополните закони, няма как и да знаем.

Когато тези седмина души, които не са могли да се защитят в съда, влизат в съдебната зала, за да чуят присъдите си, адвокатите се обръщат към съдията с призив за милосърдие. Цитирам същата статия в “Тайм”:
“Пръв се изправи пред съда адвокатът... на вицепрезидента на “Уестингхаус”, които помоли за милосърдие. Неговият клиент, каза адвокатът, е член на енорийския съвет на Епископалната църква “Сейнт Джон” в Шарън, щата Пенсилвания, и дарител във фондации за сакати деца. Адвокатът на друг обвиняем каза, че клиентът му е директор на клуб на момчетата в Шенектейди, щата Ню Йорк, и ръководител на кампанията за построяване на нова Йезуитска семинария в Ленокс, щата Масачусетс.”

Адвокатите не се позовават на постиженията на тези хора, на способността им да произвеждат, на таланта им да ръководят, на интелекта им, на *правата им*, а на тяхната алтруистична “служба” за “благо на нуждаещите се”. “*Нуждаещите се*” имат право на благосъстояние, но тези които го произвеждат и осигуряват, са лишени от него. Благосъстоянието и правата на производителите не се смятат за достойни за внимание и признание Това е най-изобличителният обвинителен акт за сегашното състояние на нашата култура.

Последният щрих в целия този отвратителен фарс е изказването на съдия Ганей. Той казва: “Залогът в това дело е оцеляването на този вид икономика, която направи Америка велика: системата на свободното предприемачество.” Казва го, като същевременно нанася най-зашеметяващия удар, които системата на свободното предприемачество е понасяла някога; докато изпраща в затвора седмина от нейните най-добри представители, заявявайки по този начин, че цялата класа, която направи Америка велика, тоест бизнесмените, трябва да бъдат ретираны като престъпници поради същността на тяхната професия. В лицето на тези седмина души именно системата на свободното предприемачество е изпратена в затвора.

Тези седем човека са мъченици. С тях се отнесоха като с жертвени животни, те са *човешки жертвоприношения*, също толкова истински и още по-жестоки от жертвоприношенията на праисторическите диваци в джунглата.

Ако наистина милеете за справедливостта към малцинствените групи, не забравяйте че бизнесмените са малка група, *много малка* група в сравнение с всичките нецивилизовани орди на земята. Спомнете си колко много дължите на това малцинство, и на какво безмилостно преследване е подложено то. Запомнете също, че най-малкото малцинство е индивидът.

Тези, които отричат индивидуалните права, не могат да претендират, че защитават малцинствата.

Какво трябва да предприемем? Трябва да настояваме за преразглеждане и ревизия на цялата проблематика, свързана с антимонополното право. Трябва да оспорим неговото философско, политическо, икономическо и *морално* основание. Ние трябва да имаме Съюз за защита на гражданските права на бизнесмените. Нашата крайна цел трябва да е отмяната на антимонополните закони. Това ще изисква дълга морална и политическа борба, но междувременно и като първа стъпка трябва да настояваме да бъде отменено наказанието лишаване от свобода. Достатъчно лошо е, че хората са наказвани с глоби според закони, които всички смятат за необективни, противоречиви и разтегливи, щом като няма и двама юристи, които да са на едно мнение за тяхното значение и прилагане. Цинично е да се налагат наказания с лишаване от свобода според закони, които в същността си са толкова спорни. Трябва да сложим край на престъплението да се изпращат хора в затвора за нарушаване на лишени от смисъл закони, нарушаване, което те не могат да избегнат.

Бизнесмените са онази група от хора, със съществуването на която капитализмът и американският начин на живот се различават от тоталитарния етатизъм, който поглъща останалия свят. Всички други социални групи, като работници, фермери, професионалисти, учени, войници, съществуват и при диктатурите, въпреки че са оковани във вериги и живеят в насилие, в нищета и в продължаващо саморазрушение. *Но в една диктатура няма такава група като бизнесмените.* Тяхното място е заето от въоръжени главорези: от бюрократи и комисари. Бизнесмените са символът на свободното общество – символът на Америка. И ако те изчезнат, и цивилизацията ще изчезне. Но ако искате да се борите за свободата, трябва да започнете да се борите за нейните невъзнаградени, неприети, непризнати и все пак най-добри представители – американските бизнесмени.